

I

SINDIKATI IN POLITIČNO

UDK: 342.393:316.423

DEMOKRATIČNI KORPORATIVIZEM V LUČI RAZVOJNE STRATEGIJE MAJHNIH DRŽAV

Frane Adam

Članek se ukvarja z demokratičnim korporativizmom z vidika razvojne strategije majhnih držav. Izhajajoč iz Katzensteinove analize industrijskih politik in industrijskih odnosov v Avstriji in Švici, je posebno poudarjena pomembnost notranje (politične) stabilnosti kot pogoja za fleksibilno mednarodno prilagajanje. Demokratični korporativizem je obravnavan kot važen in uporaben vzvod stabilnosti in oblikovanja konsenza, ki omogoča opredelitev in implementacijo široko zasnovane razvojne strategije. Izkušnje nekaterih uspešnih majhnih držav kažejo, da se sistemsko kompetitivnost v smislu "sposobnosti za mednarodne transakcije" lahko zgradi na osnovi sinergetske kooperacije med vlado, organiziranimi interesnimi skupinami, zasebnimi iniciativami in ustreznimi sektorskimi politikami (izobraževanje, tehnologija itd.). Za Slovenijo, kot majhno državo, bi bila sistemsko kompetitivnost utemeljena na "avtocentričnemu razvoju z asociacijo" (kar pomeni ohranitev nacionalne identitete in istočasno odprtost do svetovnih trgov in mednarodnega sodelovanja) najboljši odgovor na procese globalizacije. Demokratični korporativizem bi lahko imel v tem pogledu - čeprav je organizacijska in pogajalska moč interesnih skupin še v embrionalnem stadiju - zelo pomembno vlogo.

demokratični korporativizem, majhne države, razvojna strategija, sistemsko kompetitivnost

The article deals with democratic corporatism from the standpoint of the developmental strategy of small states. Proceeding from Katzenstein's analysis of industrial policies and industrial relations in Austria and Switzerland, the importance of inner (political) stability as a requisite for flexible international adjustment is stressed. Democratic corporatism is seen as a very important and useful lever of stability and consensus-building which enables a successful formulation and implementation of a broad-based developmental strategy. The experiences of some successful small states show that systemic competitiveness in terms of "propensity for international transactions" can be built on synergetic cooperation between government, organized interest groups, private initiatives and appropriate sectoral policies (education policy, technology policy, etc.). For Slovenia as a small state,

systemic competitiveness based on "autocentric development with association" (which means the preservation of national identity and at the same time openness to the world markets and international cooperation) would be the best answer to the globalization processes. Although the organizational and negotiating power of interest groups and government is still at an embryonic stage, democratic corporativism may play a very important role in this.

democratic corporativism, small states, developmental strategy, systemic competitiveness

Eden od vidnejših nemških zastopnikov sistemske teorije je v predgovoru za slovensko izdajo svoje knjige napisal tole posvetilo: "Cilj te knjige je prispevati k ostrejši osvetlitvi razsežnosti problema usmerjanja in samoorganizacije modernih in modernizirajočih se družb. Ta osvetlitev protislovij, pasti racionalnosti in konfliktnih potencialov, ki so vgrajeni v kompleksne družbe, morda lahko prispeva k boljšemu razumavanju dejstva, da je takšen proces družbene preobrazbe, kot zdaj poteka v Sloveniji, možno zadržati v miroljubnih in produktivnih okvirih le z angažiranjem vseh delujočih in razmišljujočih sil. Želim, da bi bile misli, ki jih vsebuje ta knjiga skromen prispevek k tem prizadevanjem" (Willke, 1993). Dva, na prvi pogled kontradiktorna, poudarka bodeta v oči: navzočnost konfliktnih potencialov ter angažiranje ali mobilizacija najširšega spektra družbenih akterjev.

Na eni strani imamo opravka s konfliktom, ki pomeni disenz, kompeticijo, ekskluzijo, na drugi strani s pozivom k široki mobilizaciji, ki predpostavlja konsenz, kooperacijo in inkluzijo. Naj omenjenega avtorja še enkrat citiram: "Ali so razvite družbe dejansko sposobne izoblikovati racionalno identiteto, je torej predvsem odvisno od tega, ali jim uspe divergentno dinamiko konflikta in kooperacije zajeti v ustrezne - t.j. ustrezno kompleksne integrativne okvire" (Willke, 1993: 97). Iz tega izhaja, da do konsenza lahko pridemo le prek disenza, kompromis, ki se na ta način doseže, je vedno krhek in začasen. To pomeni, da ni nobenih inštitucionalnih možnosti za izločitev konflikta in disenza ali njuno utopitev v vseobsegajočem konsenzu.¹ Obstajajo pa inštitucionalne oz. organizacijske rešitve, ki iz konfliktnih potencialov in divergentnih interesov izluščijo tiste sestavine, ki jih je možno agregirati v kompromisne obrazce, ki omogočajo kooperativno igro s pozitivno vsoto (positive-sum game). V tej zvezi je treba opozoriti na pomen intermediarnih pogajalskih sistemov in sistemskih diskurzov, med katere spadajo tudi neokorporativistični, tripartitni ali drugačni aranžmaji (Willke, 1993; Willke, 1994).

Majhni državni oz. družbeni sistemi morajo še v večji meri kot veliki sistemi težiti k oblikovanju "racionalne identite", se pravi, iskanju ustreznih integrativnih obrazcev. Taki sistemi - Slovenija je prav gotovo tipičen primer - imajo tu celo nekakšno prednost: spričo specifične konfiguracije prebivalstva in ozemlja ter omejene strukturalne diferenciacije lažje ustvarijo pogoje za notranjo stabilnost in konsenzualne odločitve. Po drugi strani pa so k temu tudi prisiljeni, saj majhen, odprt sistem lahko parira bolj kompleksnemu okolju le z ustrezno notranjo organizacijo in z jasno zavestjo o svoji prihodnosti in mestu v mednarodnem prostoru ter procesih transnacionalne integracije (pomen globalne nacionalne strategije!).

Ta ekskurz v problematiko odnosa med konsenzom in disenzom, kooperacijo in konfliktom je bil potreben zaradi tega, da ne bi nastajali nesporazumi, ker v tekstu večkrat omenjam pomembnost konsenza in kooperacije.

To bi bilo izhodišče za mojo razpravo, ki pa je v mnogočem prej preliminarna skica kot sklenjena študija.

1.

Kot majhne - v primerjavi z mikrodržavami, ki imajo manj kot milijon prebivalcev - se ponavadi opredeljujejo države, ki imajo manj kot 10 milijonov in več kot milijon prebivalcev in s tem v zvezi specifično konfiguracijo ozemlja (površina od 10.000 do 100.000 km²) ter skromen ekonomski output. Vendar je to statično gledanje oz. zajema le en vidik. Bolj celovit pristop vključuje tri vidike (Geser, 1992). Prvi je substancialističen, velikost je intrinzična lastnost posameznega sistema, ki se izraža, kot že omenjeno, v skromnih resursih (prebivalstvo, ozemlje, BDP). Drugi vidik je relacionalističen: velikost se določa v situacijskem okviru mednarodnega sistema. Majhne države so tiste, ki so v odnosih do velikih podrejene in od njih odvisne. Tretji vidik opredeljuje velikost kot atributivno, statusno lastnost. Pomembno je, kako se majhne države same opredeljujejo in kako jih opredeljujejo drugi. Švica, denimo je precej manjša od Alžirije ali Romunije, vendar je v mednarodni trgovini veliko bolj pomembna. Hongkong je še nedavno več izvažal kot cela Kitajska. V tem smislu je za majhno državo pomemben "impression management", ki naj druge prepriča, da bodo prevzele sliko njene identitete, kot jo sama vidi ali ponuja (Geser, 1992).

Lahko bi rekli, da je za (razvite) majhne države v primerjavi z (razvitimi) velikimi državami značilna nekakašna statusna inkongruentnost. So gospodarsko zelo uspešne, življenska raven v njih je visoka, so pa mednarodno-politično, diplomatsko in vojaško nepomembne (čeprav se lahko tudi tu znajdejo, recimo tako kot Avstrija in Švica, ki na svojem ozemlju gostita celo vrsto mednarodnih inštitucij in sta vsaj posredno na vrhu mednarodnih dogajanj).

Proučevanje političnih, ekonomskih in socialnih specifik majhnih držav in njihove vloge v mednarodnem prostoru je postalo posebno raziskovalno polje, v okviru katerega so akumulirane ugotovitve, ki bi utegnile biti pomembne tudi za tako majhne sisteme, kot je Slovenija. Podčrtal bi zlasti tole:

1) Bolj kot je država majhna, bolj je zanjo pomemben prehod iz agrarne v industrijsko fazo, v agrarni fazi se namreč, spričo pomanjkanja izobraženih ljudi, ne morejo izkristalizirati upravljaljske elite in ne more priti do implementacije bolj zahtevne tehnologije. V nerazviti družbi s pretežno kmečkim prebivalstvom preprosto ni dovolj ljudi za zahtevnejše poklicne vloge, zato je izredno pomemben proces izobraževanja in urbanizacije (Geser, 1992). Ta ugotovitev dobro pojasnjuje zamudništvo v formiranju slovenskih elit.

2) Za majhne države je značilna asimetrija med neomejeno heterogenostjo potreb in omejeno diversificiranostjo domače (industrijske) produkcije dobrin in z njo povezane porabe, kot tudi

kulturne, znanstvene in druge produkcije (Geser, 1992; Jaklič, 1994). Zato so prebivalci teh držav v veliko večji meri, kot to velja za večje države, odvisni od povezav s transnacionalnim okoljem: od uvoza, vključitve v mednarodno delitev dela, iskanja partnerjev (denimo v znanosti) v tujini, od tujih naložb. Iz tega izhaja imperativ po odprtosti v mednarodni prostor in razvijanju sposobnosti za mednarodne komunikacije in kooperacije. Da bi zadostile zatevam po heterogenosti potreb in diversificiranosti potrošnje, morajo pretežni del svoje produkcije izvažati, zato da dobijo sredstva za uvoz tistih proizvodov, ki jih nimajo ali se jim jih ne splača proizvajati. Delež izvoza v družbenem produktu (BDP) je pri uspešnih majhnih državah dosti večji kot pri velikih, t.j. takih, ki imajo obsežen notranji trg. Majhne države si tudi na noben način ne morejo privoščiti modela, ki je znan pod imenom "industrializacija na podlagi substitucije uvoza" (ISI), se pravi modela, ki vodi v relativno zaprtost in samozadostnost.

3) Iz povedanega izhaja, da so majhne države prisiljene uporabljati strategijo **selektivne specializacije**. Osredotočiti se morajo na področja, kjer so še konkurenčne ali obstajajo izgledi za potencialno konkurenčnost. V bistvu to pomeni kombinacijo specializirane maloserijske proizvodnje "sostificiranih" proizvodov ali sestavnih delov, osredotočanje na nekaj sektorjev, kjer je še možno (preko izvoza) doseči ekonomijo obsega ter izrabo komparativnih prednosti (t.im. tržne niše). Naj sodobnejši tehnološki- proizvodni in komunikacijsko-informatični razvoj (postindustrializem oz. postfordizem) prav gotovo lajša položaj majhnim sistemov, saj omogoča neposredno vključevanje v svetovni trg in mednarodne ekonomske integracije (velikost domačega trga ni več tako pomembna kot nekoč). Po drugi strani pa majhne države ne razvijajo svoje lastne tehnologije (razen zelo ozkih segmentov), niti zanjo nimajo pogojev. Odvisne so od uvoza tuje tehnologije in njene adaptacije oz. domače utilizacije, ki pa vendarle zahteva obstoj domačega znanja, tako na podlagi temeljnih kot aplikativnih oz. razvojnih raziskav. Gre za kombinacijo uvožene tehnologije in domače pameti (Jaklič, 1994).

Selektivna specializacija se v gospodarstvu ne nanaša na izbiro posameznih panog (sploh pa ne na izbiro, ki bi izhajala zgolj iz enostranskih in hierarhičnih razmerij, t. j. državnih oz. vladnih odločitev), temveč na selektivno podporo tistim podjetjem, ki lahko prodrejo in se uveljavijo na mednarodnem trgu (Jaklič, 1994). Vsekakor obstaja ozka povezava med selektivno specializacijo in industrijsko politiko. Tisti, ki menijo, da selektivna specializacija ni potrebna, so tudi proti industrijski politiki oz. ne vidijo potrebe zanjo.²

Selektivna specializacija ima svoje meje in svoj omejen "raison d'etre". Upoštevati moramo namreč, da so majhne države - posebej to velja za Slovenijo - **tudi nacionalno-kulturni sistemi**, ki težijo k temu, da si zgradijo celotno institucionalno infrastrukturo, ki šele daje pečat njihovemu obstoju in identiteti. Tu strategija selektivne specializacije ne prihaja v poštev, razen na zelo majhnem izseku in obsegu.

Povzetek bi bil takle. Ker majhni družbeni sistemi ne morejo (vsaj ne brez prevelikih stroškov) ustvariti "kritične mase" na vseh področjih - to je tudi posledica dejstva, da število prebivalcev vpliva na personalno zasedbo mest oz. vlog v podsistemih in njihovih enotah - se morajo usmeriti v selektivno specializacijo. To pa pomeni izbiro in osredotočanje na tiste dejavnosti in področja, od katerih si obetajo največjo korist in na katerih so sposobni dosehati zadovoljivo raven

konkurenčnosti in uspešnosti. To velja - v večji ali manjši meri - za mnoga področja, od gospodarstva do znanosti, diplomacije, vojske. Hkrati pa je treba upoštevati logiko, ki izhaja iz obstoja nacionalno-kulturnega sistema in zahteva poseben tip regulacije.

4) Majhne države ne morejo tekmovali z večjimi na ravni strukturalne in funkcionalne diferenciacije. Njihova prednost, torej ni visoka stopnja razvejenosti omrežja specialnih funkcij, vlog in institucij, temveč lažje doseganje konsenza in kooperativnih oz. integrativnih oblik delovanja (Geser, 1992: 641). Zaradi večje komunikacijske gostote in večje interaktivne povezanosti med člani (Geser, 1980) imajo več možnosti za sprejemanje odločitev na konsenzualni podlagi, kar omogoča optimalnejšo izrabo vseh resursov (zlasti človeških in organizacijskih). Zato majhne države pogosto prakticirajo konsociativno demokracijo in demokratični korporativizem. Kot že rečeno, to ne pomeni eliminacije konfliktov, temveč bolj izrazito potrebo, da se upravljanju teh nameni večjo pozornost. Konflikti namreč izzovejo v majhnem sistemu dosti večje turbulence, katerih negativni učinki se hitro prevajajo v vse družbene pore.

Po drugi strani pa velika komunikacijska gostota vpliva na pojav "kontaktnih sistemov" (Luhmann, 1983), za katere je značilno, da se ene in iste osebe pojavljajo v različnih vlogah. Tu se konflikti na ravni vlog zlahka prevajajo v iracionalne in "nerealistične konflikte" (Coser) na ravni oseb. V tem smislu lahko rečemo, da imajo majhni državni oz. družbeni sistemi še precej sestavin "Gemeinschafta".

2.

Avtorji, ki poudarjajo tesno - morda kar intrinzično - povezanost med majhnimi državami in neokorporativističnim aranžmajem, se ponavadi sklicujejo na P. Katzensteina in njegove monografske študije skandinavskih dežel ter Avstrije in Švice (Katzenstein, 1984, 1985). Tu bi se osredotočil na njegovo obravnavo zadnjih dveh držav, poudarek pa bi bil na dveh elementih: opredelitvi in klasifikaciji različnih oblik neokorporativizma ter na odnosu med notranjo stabilnostjo in fleksibilnostjo v mednarodnem kontekstu.

Katzenstein se najprej ukvarja z razliko med avtoritarnim ali (kripto)fašističnim korporativizmom im demokratičnim korporativizmom. Za demokratični korporativizem - že iz poimenovanja je razvidno, da je ta tip skladen z demokratičnim, pluralističnim političnim sistemom oz. ga celo zahteva - so značilni trije elementi: 1) ideologija socialnega partnerstva; 2) obstoj relativno centraliziranih in koncentriranih interesnih skupin; 3) prostovoljna in neformalna koordinacija konfliktnih ciljev preko političnega pogajanja, ki se odvija med interesnimi skupinami, državno birokracijo in političnimi strankami (Katzenstein, 1984: 27). Z drugimi besedami: ta tip korporativizma (drugi avtorji uprabljajo izraze kot so: neokorporativizem, liberalni korporativizem) temelji na inkorporaciji interesnih skupin v policy skupnost, t.j. v sistem odločanja in implementacije politik (Schmitter, Crepaz, 1991).

Poleg skupnih (genotipskih) potez pa Katzenstein (1984: 30) navaja na primeru Avstrije in Švice dva fenotipa: Avstrija uveljavlja model socialnega korporativizma, Švica pa model liberalnega

korporativizma. V prvem primeru imamo opravka s socialdemokratskim kapitalizmom (avtor ga imenuje kar demokratični socializem, vendar izrecno pristavlja, da gre za posebno obliko kapitalizma, ki omejuje interese delodajalcev) s sindikatom kot dominantnim partnerjem, v drugem primeru pa lahko govorimo o liberalnem kapitalizmu, v katerem prevladujejo interesi delodajalcev ("business community"). V obeh deželah pa je izrazita težnja po socialnem partnerstvu in "koncertiranju". Takole pravi: "Demokratični korporativizem je metoda za mobilizacijo konsenza v družbi, v Avstriji poteka v imenu demokratičnega socializma, v Švici pa v imenu liberalnega kapitalizma" (Katzenstein, 1984: 30). Drugače povedano: V Švici gre za depolitizirani, decentralizirani in v zasebno kompenzacijo usmerjen liberalni korporativizem, v Avstriji pa za politizirani, centralizirani in v javno kompenzacijo (socialna država) naravnani socialni korporativizem (Katzenstein, 1984: 245). Iz tega izhajajo tudi razlike v vlogi države in gospodarski strategiji oz. industrijski politiki. V Švici je večji poudarek na tržni regulaciji, v ospredju so interesi poslovnega sveta, delodajalcev in bank. Država ima bolj podrejeno vlogo, vendar pa večkrat nastopa kot arbirer na podlagi diskrecijske moči (Katzenstein, 1984: 148). Pogajalski sistem je bolj bilateralne narave (poslovna skupnost vs. sindikatu). V Avstriji država posega v tržno samoregulacijo in igra pomembno vlogo v pogajalskem sistemu, ki je klasično tripartitni. Katzenstein to ponazarja z opisom različnih ukrepov, ki so bili v 70. letih sprejeti z namenom, da pospešijo gospodarsko prestrukturiranje in povečajo mednarodno kompetitivnost v tekstilni industriji (v obeh državah), v urarski industriji (Švica) ter železarski industriji (Avstrija). V Švici (tekstil) je država podprla izvoz, vendar je bila ta podpora omejena in namenska. V urarski industriji je bila podpora vlade manjša, prepustila jo je trgu in bankam. Avstrija pa je na izziv reagirala z omejenim protekcionizmom, manj s podporo za izvoz, občasno pa je dajala subvencije za zaščito delovnih mest. Cilj industrijske politike v obeh državah pa je bil podoben: zagotoviti možnosti za mednarodno konkurenčnost. Pri obeh je prevladalo načelo, biti kompetitiven na svetovnem trgu. Zelo pomembna pa je ugotovitev, da gospodarska kriza ni izničila demokratičnega korporativizma, temveč ga je prav vzpodbudila (Katzenstein, 1984: 247). V tem smislu naj bi korporativistična politika slonela na kombinaciji kolektivne reprezentacije in kolektivne samodiscipline (ibid, str.153).

Avstrijski in švicarski primer korporativizma in industrijske politike sta dva odgovora na izzive, ki izhajajo iz dejstva, da se morajo majhne države ustrezno notranje organizirati, da bi se lahko racionalno in učinkovito soočile s kompleksnim in negotovim mednarodnim okoljem. Katzensteinovo (1984: 32) izhodišče je namreč, da se majhen sistem lahko odzove na okolje s fleksibilno strategijo, če je notranje stabilen, demokratični korporativizem pa je (večkrat v sozvočju s konsociativnim modelom političnega sistema) glavni vzvod te stabilnosti. Stabilen sistem lahko s strategijo notranje kompenzacije, ki ustvarja podlago za na konsenz, absorbira pretrese in tveganja, ki so posledica vključevanja v mednarodne ekonomske tokove in politične integracije (Jaklič, 1994). Omenjeni avtor (Katzenstein) celo pravi, da je demokratični korporativizem vsililo liberalno mednarodno gospodarstvo, fleksibilna ekonomska prilagoditev in stabilna notranja politika pa sta rezultat tega (ibidem: 10). Obe državi sta s kombinacijo notranje stabilnosti in fleksibilnostjo v mednarodnih odnosih dosegli izjemne (gospodarske) uspehe.

Dosedanja izvajanja bi lahko povzeli takole. Majhni družbeni oz. državni sistemi morajo biti odprti sistemi z močno izvozno naravnostjo. Zaradi majhnosti so še posebej ranljivi in izpostavlje-

ni turbulencam, ki so značilnost mednarodnega trga. Zato morajo razviti fleksibilne strategije prilagajanja na te razmere, to pa je možno le z oblikovanjem notranje politične stabilnosti in nacionalnega konsenza, ki pa je realen le, če obstaja pri glavnih akterjih v procesih odločanja občutek za kompromis in samodisciplino.

3.

Poudarjena je bila teza, da je selektivna specializacija ena od glavnih značilnosti majhnih državnih sistemov, ki implicira potrebo po strateškem usmerjanju. Zato ne preseneča, da majhne države posvečajo več pozornosti industrijski politiki kot instrumentu za pospeševanje strukturnih sprememb v gospodarstvu (Jaklič, 1994: 102). Ker je ta problematika v neposredni zvezi, tako z globalno razvojno strategijo (ki je seveda širši pojem od industrijske ali gospodarske politike), kot tudi z demokratičnim korporativizmom, velja na kratko začrtati njene temeljne obrise. V tej zvezi sta za naše razpravljanje zanimiva tudi vloga države in odnos med politično regulacijo in družbeno samoregulacijo (prim. Adam, 1994).

Osnovna opredelitev industrijske politike je tale: "Industrijsko politiko pojmuje kot vladno sprejemanje in usklajevanje pobud za povečanje produktivnosti in konkurenčnosti celotnega gospodarstva in posameznih sektorjev v njem" (Jaklič, 1994: 17). Usmerjena je na ponudbeno stran gospodarstva, torej ne v redistribucijo ali v protekcionizem. Temelji na predpostavki, da določenih rezultatov ne moremo doseči le z zanašanjem na "nevidno roko trga" niti ne z agregativnimi makroekonomskimi instrumenti fiskalne in monetarne politike (ibidem: 19). Ne pomeni načrtovanja industrij bodočnosti, temveč ustvarjanje možnosti za konkurenčnost na svetovnih trgih. Industrijska politika v smislu strateškega usmerjanja gospodarstva je možna le v okviru kooperativnega in sinergetskega delovanja vlade (države), podjetniških strategij in drugih akterjev (sindikatoev, raziskovalne sfere, banke). Glavni akter ni vlada, temveč so to podjetja oz. podjetniki (ibidem: 120), vlada pa ima vlogo katalizatorja.

Družboslovci (zlasti ekonomisti) in izvedenci Svetovne banke so na podlagi izkušenj latinskoameriških držav in drugih držav v "tranziciji" prišli do novih spoznanj, ki v mnogočem korigirajo rigidna neoliberalna stališča in ukrepe v zvezi z razvojno problematiko (glavni zagovornik teh stališč in ukrepov pa je bila ravno Svetovna banka). Relevantne pa so te izkušnje tudi za postsocialistične družbe. Hkrati pa potrjujejo omenjena Jakličeva izhodišča in omogočajo umestitev industrijske politike v širši konceptualni okvir. Gre za naslednje ugotovitve (Messner, Meyer-Stammer, 1994: 95):

- 1) Model industrializacije na temelju uvozne substitucije (ISI) je neprimeren in škodljiv za razvoj;
- 2) Stabilizacijska politika v smislu kratkoročnih programov stabilizacije na osnovi šok terapije je kvečjemu pogoj za dolgoročne strukturne spremembe;
- 3) Potrebno je sicer težiti k zmanjšanju državne regulative in pospeševati liberalizacijo, vendar le na določenih področjih, ne pa na splošno;

4) Namesto na neoliberalnem pristopu mora biti poudarek na "aktivni integraciji v svetovni trg" (active world market integration), pri tem ima država pomembnejšo vlogo, kot je domnevala Svetovna banka;

5) Povečanje industrijske kompetitivnosti in uvajanje socialne politike sta dve plati iste medalje.

Na podlagi teh ugotovitev je predložena nova zasnova strateškega usmerjanja razvojnih potencialov, ki vsebuje te komponente (Messner, Meyer-Stammer, 1994: 89-90, 97):

1) Oblikovanje konsenza na metaravni kot pogoja za izdelavo široko zasnovane razvojne strategije;

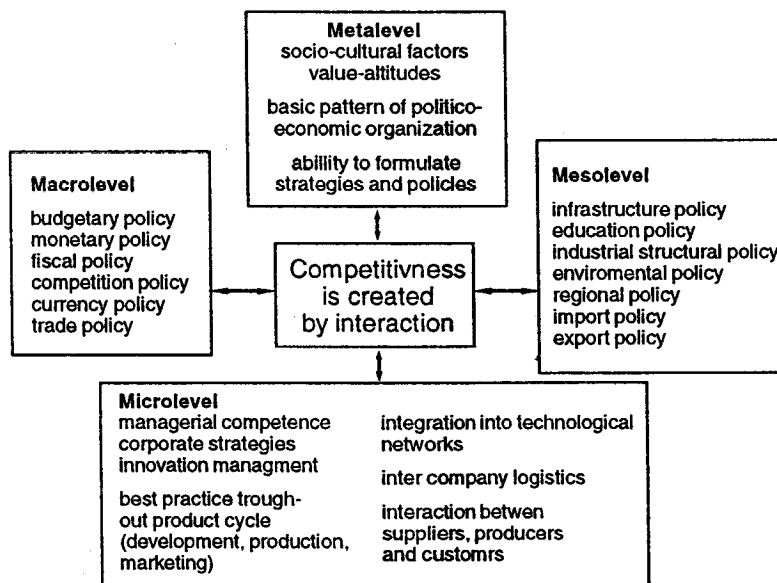
2) Obstoj makroekonomske politike stabilizacije, ki zagotavlja okvirne pogoje;

3) Aktivno razvijanje mezzopolitik (struturne politike, koordinacija odnosov med državo, industrijo in drugimi akterji);

4) Obsežna posodobitev na industrijski oz. podjetniški ravni.

Shematični prikaz glavnih določilnic systemske kompetitivnosti v okviru globalne razvojne strategije lahko ponazorimo na tale način (Messner, Meyer-Stammer, 1994: 97):

SLIKA1 Določilnice systemske kompetitivnosti

S sociološkega vidika in seveda z vidika te razprave je najbolj zanimiva metaraven, ki se nanaša na sposobnost družbe za oblikovanje konsenza o strateških odločitvah. To pomeni, da je bazično družbeno soglasje sestavni del ne samo strateškega usmerjanja gospodarstva (Jaklič, 1994: 118), temveč tudi globalne strategije, ki zajema tudi socialni razvoj, prostorski razvoj ter infrastrukturo, mednarodne povezave. Demokratični korporativizem daje v tej zvezi organizacijske rešitve, ki jih ne gre prezreti (Jaklič, 1994: 121), posebej če sprejemamo že omenjeno Katzensteinovo tezo, da je demokratični korporativizem metoda za mobilizacijo konsenza.

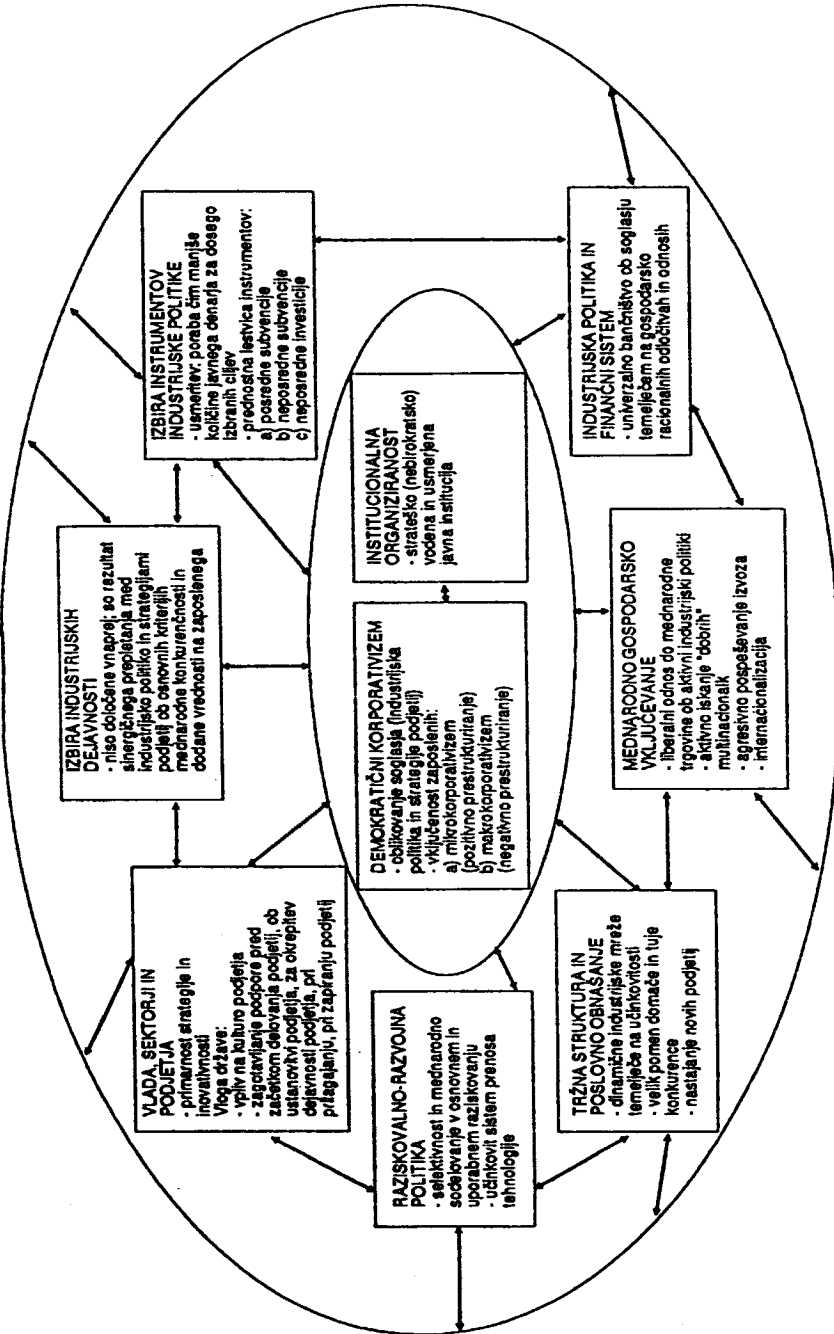
Opredelelitev korporativističnih (tako makro- kot mezzo- in mikro-) aranžmajev kot oblik intermediarnih pogajalskih sistemov (Willke, 1993) pomeni delegiranje odločanja na intermediarne ravni in s tem razbremenitev vlade (prim. Messner, Meyer-Stammer, 1994, Adam, 1994). Uporaba zgolj vladnih ukrepov in/ali čiste tržne samoregulacije je nezadostna. Ali, drugače povedano: preferiranje politične regulacije v smislu vladne tehnokratsko-decisionistične intervencije ne upošteva funkcionalne avtonomije družbenih podsistemov oz. kolektivnih akterjev. Izvajanje pretežno reaktivne regulacije (v bistvu deregulacije) na predpostavki o minimalni državi pa zanemari dejstvo, da je (vsaj v obdobju tranzicije) aktivna in kompetentna vloga države (politike) nenaдомestljiva (prim. Adam, 1994). Zanašanje pretežno na "svobodno konkurenco" namreč potencira pomen spontane samoregulacije in prezre negativne posledice (eksternalitete) samoraslega in spontanega delovanja tržnih sil. Ustreznejša pot (ki pa ne negira niti posamičnih avtonomnih tehnokratskih odločitev vlade in še manj trga) je kontekstualna, diskretna (politična) intervencija (Willke, 1993), ki upošteva avtonomijo podsistemov in akterjev ter uporablja prijeme, ki spodbujajo samoregulacijo, subsidiarnost in kooperacijo. Vlada ima tu vlogo koordinatorja, mediatorja in "komunikatorja" med podjetji in njihovimi asociacijami, sindikati, znanostjo in drugimi intermediarnimi organizacijami, s ciljem, da deseminira informacije (hkrati jih tudi pridobiva od svojih partnerjev) ter izoblikuje skupne srednjeročne in dolgoročne vizije kot referenčni okvir za vladne mezzopolitike in zasebne pobude (Messner, Meyer-Stammer, 1994: 102). Ravno v tem kontekstu (kot je tudi razvidno iz Jakličeve sheme) dobi demokratični korporativizem svoje mesto in relevantnost. Heterarhično (namesto hierarhičnega) omrežje, ki na način "kooperativne kompeticije" (Messner, Meyer-Stammer, 1994: 105) povezuje kolektivne akterje, pa je dobro izhodišče za snovanje in implementacijo razvojnih strategij.

4.

Demokratični korporativizem je instrument za doseganje konsenza, hkrati je tudi operativna baza za sinergetsko, strateško delovanje vlade in drugih relevantnih akterjev v smislu nekakšne razvojne koalicije. Ali kot pravi Jaklič (1994: 118): "Za Slovenijo je iskanje lastnega tipa demokratično-korporativističnega oblikovanja soglasja bolj izvedljivo in bolj privlačno od državne avtonomije (MITI in podobno) in bolj učinkovito od "svobodne konkurence", ki teži k škodljivi nedejavnosti v zvezi z razvojem gospodarstva". Pravi smisel pa ima uvajanje tega pogajalskega mehanizma, če obstaja razvojni program ali bolj ali manj transparentna nacionalna strategija, kajti usmeritev zgolj v pogajanja o plačah je nezadostno, celo zgrešeno (Jaklič, 1994: 119).

Grafični prikaz modela industrijske politike za Slovenijo bi bil takle (Jaklič, 1994: 165):

SLIKA2 Model industrijske politike za Slovenijo

Za Drnovškovo vlado lahko rečemo, da je delovala in še deluje v znamenju izrazito kratkoročne, pragmatične politike. Ni se razvila v krizni, še manj strateški management na temelju globalne razvojne strategije in vizije. To je eden od pomembnih dejavnikov, ki vplivajo na zelo počasno oblikovanje ter profiliranje korporativističnih institucij in mehanizmov (denimo Ekonomsko-socialnega sveta). Res je, da tudi drugi partnerji še niso docela izoblikovali svojih organizacijskih in pogajalskih sposobnosti, vendar pa se bo ta proces zavlekel, če vlada (politika) ne bo v kratkem času zmožna oblikovati premis za strateške usmeritve in osnov za razvojno koalicijo.³

Slovensko družbo čakajo velike preizkušnje, ki jim bo kos le z mobilizacijo in ustrezno organizacijo vseh produktivnih potencialov. Eden od ekonomistov takole svari: "Naj se sliši še tako kruto, če se Slovenija v tem desetletju ne bo izpopolnila, tehnološko izboljšala in **na novo razvila ali uvedla vsaj od polovice do dveh tretjin svojih proizvodov in storitev, bo začela padati v nižje cenovne razrede, dosedanje partnerje pa ji bodo prevzemale države z bistveno nižjimi cenami**" (Sočan, 1994: 31; počrtal F.A.). Ta silovita preorientacija na svetovni trg bo izvala hude pretrese in konflikte, brez pravih "amortizerjev" lahko pride do neobvladljive situacije.

S tem v zvezi lahko iz dosedanjega razpravljanja izluščimo še en premislek, ki je za Slovenijo kot majhen sistem zelo pomemben. Gre za vprašanje notranje stabilnosti kot pogoja za fleksibilno in dinamično prilaganje impulzom in izzivom, ki prihajajo iz mednarodnega okolja (t.im. propensity for international transactions). Tu sta dve opciji, ki ju lahko imenovali avtocentrični in periferni razvoj (Menzel, 1988; Menzel, Senghaas, 1986). Za Slovenijo prihaja v poštev **avtocentrični razvoj na podlagi asociacije** (odprtosti, vključevanja v svetovni trg), ki poudarja komparativne prednosti. Vendar pa ravno odprtost lahko vodi v periferizacijo, t.j. v prevlado tujih interesov, ki narekujejo model razvoja, v katerem so vsi pomembnejši vzvodi odločanja v rokah zunanjih (eksogenih) akterjev. Eden od pomembnih temeljev za ohranitev relativne avtocentričnosti, t.j. modela razvoja na izhodiščih nacionalnih interesov in svoje lastne razvojne vizije (ki vključuje tudi ohranitev nacionalne identitete), je izoblikovanje pogojev za notranjo stabilnost in razvojno samozavest, ki se kaže v strateški usmeritvi, ki so ji na neki bazični način zavezani vsi politični in drugi akterji. Lahko bi rekli še drugače: sistemska kompetitivnost, ki se razvije na podlagi mobilizacije endogenih (predvsem človeških) virov in potencialov ter avtocentrični razvoj, sta dve plati iste medalje. Slovenija bo verjetno še precej časa nihala med dvema tipoma dohitevaločega razvoja ali modernizacije, avtocentričnim in perifernim. Neuspeh z avtocentričnem razvojem na podlagi asociacije bo nujno izzval težnje k avtocentризmu na podlagi disociacije. V bistvu pa je to samo druga verzija perifernega razvoja.

OPOMBE

1. Naj tu navedem ugotovitev P. Katzensteina, na katerega se sicer precej sklicujem. Kljub temu da je "iskanje konsenza (v Avstriji in Švici) nacionalna strast" (1984: 10), pa to ne pomeni, da ni konfliktov in divergentnih interesov ali, da so ti utopljeni v permanentnem in nedvoumnom nacionalnem konsenzu. Toda v široko zasnovanem policy omrežju so ti konflikti vpreženi v proces postopnih in drobnih političnih prilagoditev (Katzenstein, 1984: 116).

2. Eden od naših ekonomistov, ki zanika tezo o specializaciji, je M. Senjur (1993). Takole pravi: "Pogosto slišimo nasvet, da se majhna država mora specializirati. Jaz mislim nasprotno: majhna država mora zavestno gojiti raznovrstne proizvodne dejavnosti, in to z namenom, razvijati svoje človeške vire in povečevanja fleksibilnosti". Prva pripomba k temu mnenju bi bila, da izvozna usmerjenost že predpostavlja določeno selekcijo in specializacijo, in to na tista podjetja in dejavnosti, ki so sposobna dosegati konkurenčnost, in na tista, ki tega niso sposobna. Jaklič, denimo zastopa tu drugačno stališče. Pravi namreč, da se bo v tistih državah, ki bodo ohranile vse ali širok spekter sektorjev, znižala življenska raven. Izvoz bi moral pokrivati nakup proizvodov, ki bi jih doma proizvajali z manjšo produktivnostjo, to pa je bistveno za napredek (Jaklič, 1994: 115). Podobnega mnenja sta tudi dva nemška ekonomista (Messner, Meyer-Stammer, 1994).

3. Tu naj omenim, da je bila v zadnjem času po naročilu vlade narejena gospodarska strategija, izdelal pa jo je Zavod Republike Slovenije za za makroekonomske analize in razvoj. Upati je, da se je s tem začelo obdobje intenzivne diskusije o mestu Slovenije v mednarodnem prostoru in njeni prihodnosti. To bi bila osnova za nastanek vladnega programa in političnega boja, pa tudi formiranja konsenza na temelju programskih usmeritev.

LITERATURA

Adam, F. (1994), "After Four Years of Democracy: Fragility and Stability", *Družboslovne razprave*, št.15-16

Geser, H. (1992), "Kleinststaaten im internationalen System", *Koelner Zeitschrift fuer Soziologie und Sozialpsychologie*, vol.44, št.3-4

Geser, H. (1980), "Kleine Sozialsysteme: Strukturmerkmale und Leistungskapazitaeten", *Koelner Zeitschrift fuer Soziologie*, vol.32, št.5

Jaklič, M. (1994), *Strateško usmerjanje gospodarstva*, ZPS, Ljubljana

Katzenstein, P.J. (1984), *Corporatism and Change*, Cornell University Press, Ithaca and London

Lijphard, A., Crepaz, M. (1991), "Corporatism and Consensus Democracy in Eighteen Countries: Conceptual Empirical Linkages", *British Journal of Political Science*, vol.21, Part 2, April

Luhmann, N. (1983), *Legitimitaet durch Verfahren*, Suhrkamp, Frankfurt

Menzel, U. (1988), *Auswege aus der Abhaengigkeit. Die entwicklungspolitische Aktualitaet Europas*, Suhrkamp, Frankfurt

Menzel, U., Senghaas, D. (1986), *Europas Entwicklung und die dritte Welt. Eine Bestandaufnahme*, Suhrkamp, Frankfurt

Messner, D., Meyer-Stamer, J. (1994), "System Competitiveness: Lessons from Latin America and Beyond - Perspectives for Eastern Europe", *The European Journal of Development Research*, vol.6, št.1

DEMOKRATIČNI KORPORATIVIZEM V LUČI RAZVOJNE STRATEGIJE MAJHNIH DRŽAV

Senjur, M. (1993), "Guliverjev učinek", *Delo* (Sobotna priloga), 3.november

Sočan, L. (1994), "Biti ali ne biti - zraven", *Delo* (Sobotna priloga), 19.november

Willke, H. (1993), *Sistemska teorija razvitih družb*, Znanstvena knjižnica FDV, Ljubljana

Willke, H. (1994), *Systemtheorie II.: Interventionstheorie*, G. Fischer, Stuttgart, Jena